

THE SOCIOLOGY OF THE TRANSITION TO MULTI-PARTY LIFE

Fatma Betül Arslan Keskin

Abstract

Democracy refers to principles such as the breadth of individual rights and freedoms and equal voting rights, as well as the fact that political life is based on the competition of more than one party. This study is also based on the story of the transition to democracy in Türkiye, which emphasizes the principle of political party competition. An important indicator of a democratic administration that the party that wins the race in the competition of political parties takes over the administration from the party in power without bloodshed. The transition to democratic life in Türkiye is closely related to Türkiye's westernization process. There are both internal and external reasons behind Türkiye's transition to a multi-party democratic life. Among the external causes II. There is the effect of the Cold War period, which will be formed by the existence of the dual structure formed after the World War II. What pushes Turkey to take part in this dual structure is the demands of the USSR, which cannot be met. The demands of the USSR to participate in the protection of the territory and the Bosphorus and Dardanelles Straits forced Türkiye to take part in the Western democratic front. The transition to democratic life in Türkiye is also the projection of the struggle between the powers that make up the center and the periphery. Underlining the tension between the center representing the state and the environment representing religion, namely Islam, Mardin states that this tension, which started in the late Ottoman period, continued in the Republican period as well. In the post-1945 period, which is seen as the third attempt of the transition to a multi-party system, it is not desired to repeat the previous mistakes. Already in this process, the existence of Celal Bayar, who is a loyal representative of the regime and as an element of trust in this sense, requires a great guarantee. With the transition to the multi-party system, the bureaucratic elite ruling Türkiye was divided, and the bureaucratic intellectuals that had dominated Türkiye since 1908 were defeated, but İnönü's election defeat seen as a victory for democracy in Türkiye.

Keywords: *Multi-Party Life, Democracy, Bureaucratic Elite, Rights and Freedoms.*

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞİN SOSYOLOJİSİ

Fatma Betül Arslan Keskin*

Öz

Demokrasi bireysel hak ve özgürlüklerin genişliği, eşit oy hakkı gibi ilkelerin yanında, siyasi hayatın birden fazla partinin rekabeti üzerine kurulu olmasını ifade eder. Bu çalışma da esas olarak siyasi parti rekabeti esasına vurgu yapan demokrasiye geçişin Türkiye'deki hikâyesini esas almaktadır. Demokratik bir yönetimin önemli bir göstergesi de siyasi partilerin girdiği rekabette yarışı kazanan partinin, iktidarı elinde bulunduran partiden yönetimi kan dökülmeden devralmasıdır. Türkiye'de demokratik hayata geçiş süreci Türkiye'nin batılılaşma süreci ile yakından ilişkilidir. Türkiye'nin çok partili demokratik hayata geçmesinin arkasında hem iç hem de dış nedenler vardır. Dış nedenler arasında II. Dünya Savaşı sonrası oluşan ikili yapının varlığı ile oluşacak olan Soğuk Savaş döneminin etkisi vardır. Türkiye'yi bu ikili yapı içinde yer almaya iten ise, SSCB'nin karşılanması mümkün olmayan talepleridir. SSCB'nin toprak ve İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının korunmasına katılma yönünde talepleri Türkiye'yi Batılı demokratik cephe içinde yer almaya zorlamıştır. Türkiye'de demokratik hayata geçiş süreci diğer yandan merkez ve çevreyi oluşturan güçler arasındaki mücadelenin de izdüşümüdür. Devleti temsil eden merkez ile din yani İslam'ı temsil eden çevre arasındaki gerilimin altını çizen Mardin, Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan bu gerilimin Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini belirtir. Çok partili hayata geçişin üçüncü denemesi olarak görülen 1945 sonrası dönemde önceki hataların tekrarlanması istenmemektedir. Zaten bu süreçte rejimin sadık bir temsilcisi olan ve bu anlamda güven unsuru olarak Celal Bayar'ın varlığı oldukça büyük bir garantidir. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Türkiye'yi yönetmekte olan bürokratik elit bölünmüş, 1908'den beri Türkiye'ye egemen olan bürokratik aydınlar yenilgiye uğramıştır ancak İnönü'nün seçim yenilgisi Türkiye'de demokrasinin bir zaferi olarak görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çok Partili Hayat, Demokrasi, Bürokratik Elit, Hak ve Özgürlükler.

* Dr., fbetulk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0288-9483>.

Bu makaleye atıf için: Arslan Keskin, Fatma Betül. (2023). Çok Partili Hayata Geçişin Sosyolojisi, SDE Akademi Dergisi, 3(1), 57-77.

Giriş

Demokrasi bireysel hak ve özgürlüklerin genişliği, eşit oy hakkı gibi ilkelerin yanında, siyasi hayatın birden fazla partinin rekabeti üzerine kurulu olmasını ifade eder. Bu çalışma demokratik bir rejimi mümkün kılan partiler arası rekabetin Türkiye'deki gelişim seyri üzerine kuruludur. Demokrasilerin en temel özelliklerinden bir diğeri iktidar değişikliğinin kan dökülmeden gerçekleşmesi ve muhalefet partilerinin önlerindeki seçimi kazanabilme iddiasıyla muhalefet yapabilme özgürlüğüne sahip olabilmeleridir. Türkiye'de çok partili hayata geçiş bir yandan tek partili hayattan çok partili bir hayatın ortaya çıkmasını anlatırken, diğer yandan da çok kısa bir süre içinde iktidarın demokratik bir seçim sonrası demokratik yollarla el değiştirmesini ifade etmesidir. Bu bağlamda demokratik geçiş süreci 1946 seçimlerindeki usulsüzlükler bir kenara bırakılırsa makul bir seyir izlemiştir. Türkiye'de demokratik hayata geçiş süreci Türkiye'nin batılılaşma süreci ile yakında ilişkilidir. İlk çok partili hayat denemesi II. Meşrutiyet ile başladığında meşruti monarşinin oldukça demokratik bir süreci ortaya çıkardığı görülür. Bu çok partili hayat denemesi 1912'de yapılan ve siyasi tarihimizde sopalı seçimler olarak adlandırılan seçimler ve tüm vatandaşların eşit oya sahip olmaması bir kenara bırakıldığında oldukça hareketli ve demokratik çerçevede sürdürülmüştür denilebilir.

Cumhuriyet döneminde ise iki demokratik deneme sonunda muhalefet partilerinin iktidarı hedeflemelerinden hareketle Türkiye'nin henüz demokratik bir yönetime geçiş aşamasında olmadığına karar verilerek tek parti rejimi 1930 ve 1945 yılları arasında varlığını sürdürmüştür.

Çok Partili Hayata Geçiş

Türkiye'de demokrasiye geçiş Osmanlı mirası olan batılılaşmanın çok önemli bir dönüm noktasıdır. Öyle ki, bu sürecin ne kadar önemli olduğunun altını çizmek için Lewis (2010: 405), "Kemalist dönem sonrası Türkiye'deki belki de tek ve en önemli demokratik gelişme, Mayıs 1950'de gerçek anlamda adil ve serbest seçimlerin yapılmasıdır" diye yazar. Türkiye'de Demokrasiye geçişin, çok partili hayatın başlaması tıpkı Osmanlı

batılılması gibi halkın talebi ve bastırması ile değil idarenin aldığı karar neticesinde gerçekleşir. Osmanlı batılılması, askeri alanda karşılaşılan yenilgiler sonucu ilk kez orduda yapılan düzenlemelerle başlayıp sonra diğer alanlara yayılmıştır. Batılılma adına yapılan düzenlemeler hep yukarıdandır. Cumhuriyet döneminde gerçekleşen siyasal modernleşmenin bir ayağı olan demokrasiye geçiş de yine idarenin aldığı bir kararla gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki girişimler yeni kurulan devletin ve rejimin ilkelerinin tüm toplum tarafından benimsenmediği, anlaşılmadığı gerekçesiyle yarım kalmıştır. Halkın yeni rejimin gelişme ve yayılma hızını yavaşlatacağı düşünülen partilere yönelik tevccühleri idarecilerin gözünde halkın henüz yeni rejimi anlayamadığı ve ilkelerini içselleştiremediği düşüncesini ortaya çıkarttığından dolayı çok partili hayat sona erdirilmiştir. Ne zaman ki ülke dışında meydana gelen gelişmeler Türkiye'yi demokratik bir rejime zorlamış işte o andan itibaren yarım kalan demokratikleşme yani batılılma kaldığı yerden işlemeye devam etmiştir.

Demokrasiye geçişte meydana gelen basınç ve zorlama gerçekte birkaç yönlü olmuştur. Bu noktada geçiş sürecinin temel aktörü olan İnönü'nün çok partili hayat yönünde karar almasına sebep olan etmenler için aşağıdakilerden söz edilebilir (Eroğlu, 1992: 113-115):

- 1- Had safhaya varmış olan halkın hoşnutsuzluğunun demokratik açılımla patlamaya dönüşmesini önlemek,
- 2- Varlıklı sınıfların artan baskısına yanıt bulma isteği,
- 3- Dış etkenler: ABD'nin o dönemlerde Türkiye'de liberalleşmeyi teşvik ettiği bilinmektedir. San Francisco konferansı sırasında yoğunlaşan bu etkiler, siyasal rejimin yeni bir yöne girişinde rol oynayacaktır. Ayrıca bir tehdit unsuru olarak Rusya'ya Türkiye'nin tek başına karşı koyması imkânsızdır. Tek çare batıya kayıtsız şartsız teslim olmaktır. Sonuç Batılı yönetim modeline geçmek olarak görülür,

4- Tanzimat ile başlayan batılılaşma siyasetini sürdürmek.

Haliyle Türkiye’de demokratik hayata geçiş karşılıklı olarak birbirini besleyen ve destekleyen değişkenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Demokrasiye geçişte dış faktör

Türkiye Cumhuriyeti 2. Dünya Savaşı boyunca galip görünen tarafa yakın olacak şekilde iç politik gelişmeleri takip etmiş ve ona göre çeşitli gelişmelere müsamaha göstermiştir. Görelî tarafsızlık olarak görülebilecek bu durum savaşın galibinin belirlendiği bir aşamada artık netlik kazanacaktır. Ancak bu kez de Türkiye devleti bir seçenikle karşı karşıya kalacaktır. Eroğlu (2003:7), bu seçenekleri şöyle sıralar: 1945 yılında II. Dünya Savaşı sonrası dünya yeniden şekillenirken Milli Şef, İsmet İnönü ve ülkenin seçkinleri de yeni düzene nasıl ayak uydurulacağı konusunda iki seçenikle karşı karşıyaydı: Bir yandan emperyalist ülkelere yanaşmak diğer yandan biçimsel bir demokrasiye geçmek.

8 Mart 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı’ndan güçlenmiş biçimde çıkan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Türkiye’ye nota vererek, 1925 Dostluk ve İşbirliği Anlaşması’nın II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni şartlara uymadığını ve bundan dolayı da anlaşmanın süresinin uzatılmayacağını bildirdi. SSCB’nin çeşitli talepleri vardı, Türkiye’den Boğazlarda üs ve doğu sınırından bir miktar toprak vermesini içeren bu talepleri kabulü mümkün görünmeyen ve bir ulus-devletin egemenlik haklarını ihlal eden taleplerdi. SSCB’nin bu talepleri Türkiye’yi batı bloğu içinde güven arayışına itecektir.

Potsdam Konferansı’nda (17 Temmuz-2 Ağustos 1945) üç ülke (İngiltere-Amerika-Rusya). Boğazlar Sorununu tartışır. Rusya, Boğazların savunmasına katılmayı ve buna karşılık Türkiye’den Kars ve Ardahan’ı ister; fakat İngiltere ve Amerika bu isteği reddederek 1936 Montreux Antlaşmasında değişiklikler yapmak için görüşmeye razı olurlar. Dışişleri Bakanı Haşan Saka’da bu konferans süresince Londra’da kalır (Ahmad ve Ahmad 1976:14).

SSCB'nin yukarıda sıralanan talepleri diğer yandan Türkiye'deki sol akımlara karşı güçlü bir tepkinin ortaya çıkmasına da neden olur. Tam da bu süreçte Zekeriya Sertel'in çıkarttığı ve aşırı sol olarak görülen Tan, Yeni Dünya gazeteleri ile Görüşler dergisinin matbaaları ve iki kitabevi, düzenlenen bir gençlik gösterisi sırasında tahrip edilmiştir. Bu tahribatın bir anlamda aşırı solcu yayınlar üzerinden SSCB'ye bir mesaj olduğu da belirtilir.

II. Dünya Savaşı'nın son demlerinde yönünü belirleyen Türkiye, SSCB'nin de itmesiyle artık hangi blok içinde yer alacağına da karar vermiş gibidir. Ancak bu bloğun da Türkiye'yi dâhil etmesi için bazı talepleri en azından SSCB'ye göre kabul edilebilir talepleri olacaktır.

Batılı bloğun Türkiye'den talebi, eğer bu cephe içinde yer almak istiyorsa ve savaş sonrası dünyada yeni bir düzen kurmayı hedefleyen San Fransisco Konferansı'na katılmak istiyorsa, Almanya'ya savaş ilan etmesi gerektiği belirtmiştir. Zaten savaşın sonu gelmiş ve Almanya'nın kaybı kesinleşmişti. Türkiye Almanya'ya savaş açar ve konferansa katılma hakkını kazanmış olur (Karpas 2010:228).

Bu dönemde Batı bloğunun temsilcisi olarak ABD ile yürütülen görüşmelerde savaş sonrası oluşan yeni konjonktürün gereği olarak her iki tarafın da menfaatine olan bir birliklilik söz konusuydu denilebilir. Çünkü Dünya savaşından çok güçlü bir biçimde çıkan SSCB sahip olduğu kapitalizm (esas olarak emperyalizm) karşısı mücadele ideolojisiyle ABD için yeni bir tehdit görünümündeydi. Esas olarak Türkiye'yi de SSCB'ye kaptırma endişesi içinde olan ABD Başkanı Truman'ın daha sonra kendi adıyla anılacak olan stratejisi çerçevesinde hem SSCB'nin çevrelenmesi hem de etrafındaki ülkelerin komünist ideolojiye kaptırılmama endişesi yatıyordu. Henüz çok partili hayata geçmeden önce İnönü döneminde Truman doktrini çerçevesinde başlayacak olan Marshall yardımları oldukça dikkate değer. Marshall yardımları bir yandan Türkiye ile başta ABD olmak üzere batı ile olan ilişkilerinin önünü açarken diğer yandan SSCB tehdidine karşı korunaklı bir limana kavuşmanın işareti olarak da görülüyordu. ABD'nin tüm bu yardımlara karşılık ise talebinin çok partili bir demokratik hayata başlanması gerektiğine dair açıklamaları ön plana çıkar. Çufalı (2004:21-

22), ABD'nin bu yardımlarının Türkiye'ye yönelik asıl niyetinin demokrasiden çok stratejik bir hamle olarak görülmesi gerektiğini belirterek bu etkinin aynı zamanda abartılmaması gerektiğini esas talebin ülke içinden geldiğini İnönü'den yaptığı bir alıntıyla açıklar: “(Çok partili hayata geçişi) Amerikalılar değil memleket istiyor. Dışarının arzusuna karşı koyarsak bize bir şey etmezler... Fakat isteyen memlekettir.”

İnönü'nün belirttiği gibi, iç etkenlerin de üzerinde önemle durmak gerekmektedir.

Demokrasiye geçişte iç faktör: Merkez ve çevre arasındaki gerilim

Türkiye'de devleti temsil eden merkez ile din yani İslam'ı temsil eden çevre arasındaki gerilimin altını çizen Mardin, Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan bu gerilimin Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini belirtir. Mardin, Cumhuriyet döneminde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) deneyimleri ile birlikte çevrenin (yani İslam'ın) dinamiklerinin harekete geçirildiğini belirtir. Her iki partinin siyasi hikâyelerinin kısalığı tam da bu dinamiklerle ilişkilidir. Çok partili hayata geçişin üçüncü denemesinde de benzer bir sürecin tekrarlanması durumu söz konusu olabilirdi ki bu da Milli Şef İnönü tarafından istenmeyen bir durum olurdu. Mardin bu süreç hakkında şu bilgiyi verir (1990:50). Atatürk'ün ölümünden sonra, 1946'da üçüncü kez önemli bir muhalefet partisi kurulduğunda, Halk Partisi'nin yaptığı uyarı karakteristikdir: “Destek bulmak için taşra kasabalarına ya da köylerine gitmeyin; ulusal birliğimiz sabote edilmiş olur.” Bununla, “taşranın temel grupları, siyasal partiler olarak yeniden dirilecek”, denilmek isteniyordu. Bu sözün içtenlikle söylenip söylenmediği bir yana, 1923 ile 1946 arasında çevreye (taşralar anlamında), kuşkulu gözle bakıldığı bir gerçektir ve potansiyel bir muhalefet alanı olarak görüldüğü için de çevre, merkez tarafından sıkıca gözaltında tutulmuştur.” Ancak burada vurgulanması gereken bir husus daha vardır. Taşra sadece İslam'ın temsilcisi olma anlamında merkeze karşı bir tepki vermemektedir. Taşra savaş öncesi, savaş süresince ve savaş sonrasında da çok zor şartlarda hayatını sürdürmek zorunda kaldı-

ğı için merkeze karşı bir tepkiyi içinde barındırmaktadır. Türk halkının bu dönemde aç ve yoksul olduğunu vurgulayan Goloğlu (2009:19), yaşanan yoksulluğun ülke yönetiminin baskıcı yöntemlerle sürdürülmesinden dolayı bir polis devletine dönüştürüldüğünü (2009:18) belirterek halkın CHP'ye yönelik tepkisinin sadece inanç ekseninde açıklanmasının yeterli olmayacağını gösterir.

Demokratikleşme sürecinde çevrenin merkez tarafından sıkı bir gözetim ve denetime tabi tutulamamasının sebebinin ne olduğu üzerinde durmak önemlidir çünkü anlaşılan o ki, merkezin kontrol altında tutma çalıştığı çevre artık bu denetimi kabul etmeyecek kadar güçlü bir hale gelmiş görünmektedir.

Türkiye'de çok partili hayata geçişe sebep olan çok güçlü bir dış etken varken diğer yandan bu geçişi hızlandıracak olan güçlü iç etkenlerden de söz etmek mümkündür. İç etkenlerde esas olarak Cumhuriyet sonrası yöneten (merkez) ve yönetilen (çevre) arasındaki kopukluğun ve yönetilenlerin yaşam şartlarında beklenen iyileşmenin bir türlü gerçekleşmemesinin büyük etkisi vardır. Aynı zamanda Mardin'in vurguladığı merkez ve çevre arasındaki ideolojik kopukluğun da çok önemli olduğunu bilmek gerekir. Merkezin aşırı laikliği ile çevrenin İslami duyarlılığı arasındaki açıklık merkez ve çevre arasındaki gerilimin sürmesine neden oluyordu. Bu ideolojik gerilim ekonomik eşitsizliklerle örtüşünce mevcut idareye karşı basıncın artması da kaçınılmaz olacaktı. Yirmibeş yıllık yönetim süresince “jandarma ve vergi tahsildarından eskisinden çok daha nefret edilir ve korkulur olmuştü. Köy yaşamının geleneksel özelliklerinden sayılan ‘devlete karşı öfke’ aşırılaştırmıştı, çünkü devlet daha etkili ve hissedilir hale gelmişti... devletin laik politikaları, özellikle de halkın inancını ifade şekillerinin bastırılmış olarak görülmesi, devlet ve uyrukları arasındaki en önemli ideolojik bağı kopartmıştı” (Zürcher 2011:304).

Ekonomik sorunlar, yolsuzluk, karaborsacılık vb. gibi nedenlerle CHP'ye yönelik halkın birikmiş öfkesi, halkta biriken bu basıncı almak için çok partili hayatı adeta zorluyordu. Karpat (2010:229) bu durumu şu ifadelerle anlatır: “Savaş yıllarında alınan çeşitli toplumsal, siyasal ve

ekonomik tedbirlerin memleket içinde doğurduğu hoşnutsuzluk o derece ciddi bir hal almıştı ki genel bir karışıklığa meydan vermemek için bir emniyet supabının açılması zaruri gözükiyordu.” Bu nedenle demokrasiye geçişi dış etkenlerin başlattığı ama bunu sürdürülebilir kılan ve kolaylaştırmanın iç etkenler olduğu söylenebilir. Yani demokrasiye geçişte iktidarın ciddi bir toplumsal baskıyla karşı karşıya kaldığı görülmektedir.

Çok partili hayata geçiş sürecinde Türkiye'nin büyük ekonomik sıkıntılarla boğuştuğunu bilmek gerekir. Ülke sadece 1929 Büyük Bunalımı ile sınırlı kalmayan kriz dönemlerini adeta hiç atlatamamıştır. Cumhuriyetin kuruluşu ile hedeflenen serbest piyasa modeli ile kalkınma hedefi gerçekleşemediği gibi 1929 krizi, sorunların katlanmasına neden olmuştur. Üstüne üstlük otuzlu yılların başlarında meydana gelen mübadele sürecindeki yolsuzluklar CHP'yi o kadar zor bir duruma düşürmüştür ki halkın büyüyen tepkisini almak için SCF'nin (Serbest Cumhuriyet Fırkası) kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur. 1930'lu yıllar Türkiye için tüm dünya ile birlikte devletin ekonomide önemli rol oynadığı bir süreci başlatmıştır. İsmet İnönü için devletçilik (Köker 2009:193), ilerleme ve inkişaf (kalkınma, gelişme) için de en etkili ve olumlu yoldur. Devletçilik yalnızca ülke ekonomisinin korunması için başvurulması gereken tedbirleri değil, toplumsal ilerlemenin gerçekleştirilmesi için gereken bir stratejiyi de ifade eder. İsmet İnönü öncülüğünde onun başbakanlığı döneminde gerçekleşen devletçilik politikası hem kalkınma hem de devletin sermaye biriktirmesinin bir aracı olmuştur ancak bu birikim stratejisi özellikle köylülerin gözünde CHP'yi jandarma ve vergiyle anılacak bir sürecin içine sokmuştur.

1930'larda bir üretim ve birikim stratejisi olarak devlet kapitalizmi, Karpat'a göre (2010:68-69) tepeden inme eğilimli, verimlilik ve modern ekonomi ile bağdaşmayan bir ekonomik işleyişi ortaya koyar. Devlet kapitalizmi ve onun gerçekleştirdiği endüstrileşme, köylünün istismarına dayanır ve bu siyaseti yürüten CHP, Karpat'a göre, hala bunun cezasını çekmektedir. Öyleyse devletçi bir politika adına çıkılan yolda, Celal Bayar gibi serbest piyasa ilkelerine bağlı olanların çok ağır eleştirilerine uğrayan devlet kapitalizmi ya da devletçi kapitalizm hayata geçirilmekteydi. Karpat

(2010:176) bunun bir devlet kapitalizmi olduğunu çünkü devletin, elindeki iktidarı bir özel sermayedar gibi sermaye biriktirmek için kullandığını belirtiyordu. Hammadde köylüden düşük fiyatla alınıyor, devlet mamulleri ise maliyetlerinin birkaç misli yüksek fiyatla satılıyordu. Bu üretim süreci çalışan ve üretenin aleyhine gelişecek şekilde birçok olumsuzlukları ortaya çıkararak büyük eşitsizliklerin ve elbette ki memnuniyetsizliklerin doğmasına neden oluyordu. Çoğunluğun şikâyetçi olduğu bu durum küçük bir kentli azınlığın memnun olacağı bir tabloyu ortaya çıkarıyordu.

Devletçilik 1930 ve 1945 yılları arasını kapsayan tek parti döneminde sadece ekonomi ile sınırlı kalmıyordu, devlet hayatının her alanına sirayet ediyordu. Parti devlet bütünleşmesinin yaşandığı (Karpas 2011:62) 1930'lu yılların ortasında özellikle Genel Sekreter Recep Peker ile anılan partinin ilkelerinin devletin ilkeleri haline gelmesi, devletin valileriyle CHP il başkanlarının ve kaymakamların CHP'nin ilçe başkanlarına dönüştüğü bütünleşmenin, devlet ve toplum üzerinde çok partili hayatın işaretlerinin verilmesine kadar devam etti.

İşte tam da bu sorunlardan birini, köylünün memnuniyetsizliğini çözme adına CHP bir girişimde bulunarak Cumhuriyet tarihi boyunca var olan çok önemli bir sorunu çözme iddiasını dile getirecek ve bu da parti içinde farklı seslerin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Bir yandan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile parti içindeki toprak sahiplerinin rahatsızlıklarının dile getirilmesi diğer yandan jandarma ve köylü arasındaki gerilimin işaret ettiği yöneten ve yönetilen arasındaki hem vergi hem de yaşam tarzına müdahale ve devlet baskısını ifade eden aşırı laiklik yanlısı politikalar dışarda meydana gelen gelişmelerin etkisiyle içerde hükümet aleyhine büyük bir basıncın oluşmasına neden oluyordu. Toplumun bizatihi kendisi ve elit bir grup mevcut konjonktürü değişim için önemli bir fırsat olarak görüyordu. Çünkü örneğin Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tartışmalarından rahatsız olan elit grup aynı zamanda 1945 yılında BM Şartı'na imza atılmasıyla birlikte Türkiye'nin demokratik cepheye dâhil olmasının sadece sözde kalmaması içerik ve uygulama açısından da harekete geçilmesi için hareket etmeye yönlendirecektir. Böylece

artık CHP içinde aykırı seslerin yükselmesiyle karşı karşıya kalınacaktır. İktidarın da bu gerilim ve tansiyonu düşürme adına kısmi ve kontrollü bir liberalleşme eğilimi içinde olduğu söylenebilir. “İnönü gerilimlerin farkındaydı ve Atatürk’ün 1930’daki Serbest Fırka deneyini hatırlayarak, bir miktar siyasal liberalleşmeye ve bir emniyet subabı olarak siyasal muhalefetin oluşmasına müsaade etme kararı aldı” (Zürcher 2011:306). Burada Zürcher’in kullandığı emniyet supabı ifadesi tam da içerde biriken toplumsal basıncın tahliye edilmesini sağlayan bir araç olma işlevi görmesini ifade eder. Bu noktada aslında CHP lideri büyük şefin isteği ve beklentisi, daha önceki SCF deneyi gibi danışıklı olarak ayarlanan bir muhalefet partisi ile halkın basıncının alınması ama CHP’nin yine iktidar olarak varlığını sürdürmesiydi.

Çok partili hayata geçişte İnönü kadar etkili gizli bir aktörü de unutmamak gerekir: Celal Bayar. Bir anlamda sistemin sigortası gibi görünür. DP’nin kurulmasında ve muhalefet edebilme imkanına ya da fırsatına sahip olmasında en önemli etken Celal Bayar’dır. Eski İttihatçı Bayar, Atatürk döneminin önemli devlet adamlarından biri olarak rejime bağlılığı onaylanmış biridir. Nitekim muhalefet partisi kurulurken İnönü ile Bayar arasında DP’nin parti programı hazırlandıktan sonra bir görüşme olur. Bu görüşmedeki amaç İnönü’ye programı aktarmak ve onun iznini almaktır. İnönü’nün damadı gazeteci Metin Toker (1990:81), bu görüşmedeki konuşmaları şöyle aktarır: “İnönü programı aldı ve sordu: «Terakkiperverlerde olduğu gibi, ‘İtikadatı diniyeye biz riâyetkarız’ diye madde var mı?» Celal Bayar, «Hayır Paşam. Laikliğin dinsizlik olmadığı var» dedi. «Ziyanı yok. Köy Enstitüleriyle, ilkokul seferberliğiyle uğraşacak mısınız?» «Hayır.» «Dış politikada ayrılık var mı?» «Yok!» «O halde, tamam ...». İnönü ve Bayar arasındaki bu görüşmeden de anlaşılıyor ki, rejimi tehdit edecek bir Terakkiperver Fırka tehdidi ile karşı karşıya kalınmamıştır. Bayar’ın ve DP’yi kuran diğer siyasetçilerin CHP içinde çıkmış olmaları, DP’nin yani yeni kurulan partinin parti programının CHP’den farklı olmaması Ahmad’a göre (2010:32), DP’yi kendi başına, bağımsız hareket edemeyen, CHP’nin küçük ortağı, küçük kardeşi gibi görünmesine neden olacaktı bu da vatandaşın gözünde sanki tarihin bir tekrarı gibi okunacaktı. Ancak tartışma

konusu olan farklılıklar arttıkça keskinlik de artacaktı. Bunu sağlayan hem CHP içinde muhalefete tahammülsüz olanlar hem de DP içinde daha fazla demokrasi ve özgürlük söylemini dile getirenler olacaktır.

CHP İçinde Muhalefet ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu

Tek parti döneminde muhalefet görevini yapmak için “Bağımsız grup” adı verilen bir grup oluşturulmuştu ancak bu grubun muhalefet görevini sadece sembolik düzeyde yaptığı bilinmektedir. Tek parti döneminde partiden adeta tek ses çıkmaktadır ancak ilk yüksek ses, 1945 tarihinde boş bulunan milletvekilleri için yapılan seçimlerde İnönü’nün, adayların parti tarafından değil halk tarafından seçilmesi yönünde hareket edeceğine dair açıklama sonrasında “bu fikre Başbakan ve CHP Genel Sekreteri karşı çıkmıştı” (Çuhali: 39). Çünkü tek parti yönetimince Türkiye’nin toplumsal yapısına en uygun sistemin bu sistem (tek parti) olduğuna parti yöneticileri kesinlikle ikna olmuştu.

CHP içindeki ilk ciddi muhalefet ise, Ocak 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerinde yapılan görüşmelerde ortaya çıkar. Kanunun esas olarak 17 ve 14. Maddesi üzerinde tartışma yoğunlaşmıştır. Yapılmak istenen, 5000 dönümden fazla toprağa sahip olanların topraklarının kamulaştırılmasıdır. Bu büyüklüğün üzerinde olan topraklar toprağa sahip olmayan köylülere dağıtılacaktır. Bu görüşmelere özellikle toprak sahibi olduğu bilinen milletvekilleri itiraz ederler.

CHP içinde parti içi muhalefet

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu henüz komisyon aşamasında iken kanuna yönelik muhalifleri oluşturmuştu. Muhaliflerin ağırlıklı olarak, CHP içindeki büyük toprak sahipleri ve çiftlik sahipleri olduğu görülmektedir. Onlar kanunun toprakları bölmek suretiyle verimliliği azaltan ve bu anlamda dünyanın genel gidişatına ters düşen bir içerikte olduğunu savunuyorlardı. Ayrıca kanunun bazı bölgelerdeki özel arazileri kamulaştırarak topraksız köylüye dağıtan 17. Maddesinin, anayasanın özel mülkiyet hak-

kına ters düştüğünü ileri sürüyorlardı. Kanunu savunanlar ise, bu kanun ile topraksız Türk köylüsünün kalmayacağını ve artık Türk köylüsünün birilerinin marabası ve ırgatı olmaktan kurtulacağını savunarak, olaya daha sosyolojik temelde bakan aydın ve memur tabanlı CHP milletvekilleri idi. Kanunu savunanlar, bu kanunun anayasaya aykırı olmadığını, aksine bu kanunun halkçılık ilkesinin doğal bir uzantısı olduğunu ileri sürüyorlardı (Karpat, 2017: 209).

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerinde biraz daha durmak gerekir. Çünkü bu kanun sosyolojik bir analizi gerektirmektedir. Kanunun arkasında, CHP'nin yıllarca ihmal ettiği bir konuyu gündeme birdenbire getirerek sanki CHP'den ayrılanların bu kanuna muhalefet ederek ayrılmalarından dolayı CHP ile yeni parti arasında sınıfsal bir perspektif farklılığı olduğu ima edilir. Yani Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na muhalefet eden çoğu toprak ağası milletvekili (başta da Menderes), CHP'nin daha adil bir toprak bölüşümüne karşı çıktıkları için ayrı bir muhalefet partisi kurmanın adeta yolunu açıyor görünmektedirler. Nitekim "1949 bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes, Türkiye nüfusunun %80'inin köylü olduğunu; fakat milli gelirin %44'ünün köylülere gittiğini söylemiştir. Bu durum, geri kalan gelirin %56'sının, nüfusun aşağı yukarı %18'inin elinde olduğu anlamına geliyordu" (Karpat 2010:191). Köylülere yönelik bu söylemin DP'nin neden köylünün gözünde önemli bir parti olarak algılandığını göstermesi açısından önemlidir ayrıca 1950 yılına geldiğinde 40.000 köyden sadece 8 tanesinin elektrige sahip olması da köylerdeki durumun ne kadar olumsuz olduğunu göstermek için yeterlidir.

Toprak kanunu ve bütçe görüşmeleri CHP içinde muhalif bir ismi ön plana çıkaracaktır. Bu dönemde hükümete muhalefet eden Tan ve Vatan gazetelerinde de eleştirilerini yazılarıyla sürdüren Adnan Menderes, "yapmış olduğu konuşmalarla dikkatleri üzerinde toplar. Gerek Toprak Kanunu gerekse bütçe görüşmelerinde pek çok kişi söz alarak eleştiriler yöneltmişti. Fakat bunlardan sadece Adnan Menderes, yapmış olduğu eleştirilerde, "milli egemenlik", "meclis üstünlüğü" ve "demokratik rejim" konularını gündeme getirebildi" (Karatepe 1999: 201). Mustafa Kemal

Atatürk tarafından daha önceden farklılığı tespit edilen Menderes böylece CHP milletvekili olmuştu. Bir hukukçu olarak dile getirdiği bu hususlar zaten Türkiye'nin uluslararası anlaşmalarda da vaat ettiği başlıklardı.

Dörtlü Takrir

29 Mayıs 1945 tarihinde yapılan bütçe oylamasında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tartışmaları ile kanun oylamasına hayır oyu vererek muhalif olduklarını açıkça ortaya koyan isimler şunlardır: Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Emin Sazak.

7 Haziran 1945 tarihinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile isimleri öne çıkan Celal Bayar, Fuad Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan dörtlüsünden oluşan CHP milletvekilleri CHP Meclis Başkanlığına “Türk hükümetinin Birleşmiş Milletler’de kâğıt üzerinde onay verdiği hak ve özgürlüklerin Türkiye dâhilinde teminat altına alınmasını içeren (Lewis 2010:407) bir takrir verdiler. Bu takrirden bulunan dört ismin imzası dolayısıyla ile Türk siyasi hayatında buna “Dörtlü Takrir” ismi verildi (Zürcher 2000: 306). Bu takrirden (Karpas 2010:233);

- Millî egemenliğin doğal sonucu olan meclis denetimi, anayasanın ruhuna uygun olarak gerçekleşmeli, bunu sağlayacak tedbirler alınmalı.
- Yurttaşlar, siyasi hak ve hürriyetlerini anayasanın öngördüğü genişlikte kullanabilmeli.
- Bütün siyasi parti çalışmalarının bu esaslara uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir iddiaları dile getiriliyordu.

Takrir özetle meclis üstünlüğü ve bununla ilgili anayasa değişimlerinden oluşmaktadır. Bununla ilgili olarak takrir sahipleri; anayasanın ruhuna aykırı hareket edilmesinden duydukları sıkıntıyı belirtiyorlardı.

CHP Meclis Grubunda yapılan görüşme sonunda önerge reddedildi. Karpas (2010:232-232), önergenin reddedilmesini CHP'nin bütün özgürlük vaatlerinin reddi olarak açıklar ve devamla bunun bir nedeninin

de muhalefetin parti içinde değil parti dışında yapılması gerektiğine dair bir bakışla, muhalefet partisinin oluşması için reddedildiğine dair bir görüşü de dile getirir. Kanunun reddinden sonra hükümete muhalif Vatan gazetesinde Köprülü ve Menderes'in hükümeti eleştirme amacıyla yazılan yazılardan dolayı ve tavrı imzalayan Refik Koraltan da dahil olmak üzere üçü partiden uzaklaştırılır. Daha sonra 2 Aralık 1945 tarihinde milletvekilliğinden ve partiden istifa eden Celal Bayar ile birlikte artık yeni bir siyasi oluşumun ortaya çıkacağı belli oluyordu. Ancak onlardan önce bir siyasi parti çok partili hayata geçişin anahtarı olma özelliğine sahip olacaktı.

Çok Partili hayata geçişin anahtarı: Milli Kalkınma Partisi (MKP)

1945 yılında Türkiye'de dünyada başlayan değişimi, hemen fark ederek bir siyasi parti olarak ortaya çıkan ilk parti, Milli Kalkınma Partisi'dir (MKP). Lakin bu parti savaş sonrası kurulan ilk parti olması dışında, Türk siyasal hayatında kalıcı bir iz bırakmamıştır. 22 Eylül 1945 tarihinde bu partinin resmen kurulması ile hukuken Milli Şef dönemi son bulmuştur.

Milli Kalkınma Partisi (MKP), Türk siyasi tarihinde tek parti dönemi sonrası çok partili hayata geçişteki ilk muhalefet partisi olma dışında büyük bir etkiye sahip değildir, partinin kurucusu iş adamı Nuri Demirağ iş adamı kimliği siyasi kimliğinin ötesine geçen biridir.

Demokrat Parti'nin kurulması (7 Ocak 1946)

Dörtlü Tahrir'in reddedilmesi ve bu tavrı imzalayanların partiden ihracı veya istifaları sonrasında yeni bir muhalefet partisinin ortaya çıkacağı belli olmuştu. Partiye yönelik eleştirileri dillendiren ve gazetelerde yazan milletvekillerine yönelik İnönü'nün yaptığı konuşma son nokta olmuştur. İsmet İnönü, CHP'nin ilkelerini ve temel politikalarını kabul etmeyen insanların yapmaları gerekenin, başka bir parti kurarak CHP ile açıktan mücadeleye etmeleri gerektiğine dair bir açıklama yapar. Muhalif seslerin parti içinde kalmalarına asla izin vermeyeceklerini belirtir. Böylece, "Yeter! Söz Milletindir!" sloganıyla Demokrat Parti, 7 Ocak 1946 tarihinde kurulur.

DP'nin kurulması ile birlikte çevreyi harekete geçirecek gerçek bir partinin kurulduğunu anlayan CHP, artık doğrudan ve sert bir muhalefet politikası takip eder. Öyle ki daha DP örgütlenmesini tamamlamadan 1947'de yapılacak seçimleri bir yıl önceye alarak bir erken seçim yapılmasını sağlar. Bu seçimde demokrasiye uygun olmayan bir seçim yöntemi (açık oy kapalı tasnif) ve usulsüz olduğu iddialarıyla seçimi kazanır ancak demokrasi bir kere işlemeye başlamıştır ve iktidarın kansız biçimde el değiştirmesini sağlayan demokrasi muhalefete tanıdığı örgütlenebilirlik özgürlüğü sayesinde 1950 seçimleriyle birlikte tek parti döneminin simgesi CHP iktidarına son verecektir.

Sonuç

Türkiye'nin çok partili demokratik hayata geçmesinin arkasında hem iç hem de dış nedenler söz konusudur. Dış nedenler arasında II. Dünya Savaşı sonrası oluşan ikili yapının varlığı ile oluşacak olan Soğuk Savaş döneminin izleri vardır. Türkiye'yi bu ikili yapı içinde yer almaya iten ise SSCB'nin karşılanması mümkün olmayan talepleridir. SSCB'nin toprak ve boğazların korunmasına katılma yönündeki talepleri Türkiye'yi Batılı demokratik cephe içinde yer almaya zorlamıştır.

Türkiye'nin demokratik hayata geçmesinde etkili olan diğer sebepler ise ekonomik sorunlar üzerine oturan sınıfsal değişim ve bu değişimin yarattığı baskıdır. Ekonomik sorunlar özellikle 2. Dünya Savaşı süresince çoğunluğu oluşturan yoksul halk kitlelerinin giderek daha da fakirleşmesine neden olmuştur. Kırsal yoksulluğunun yanında savaş boyunca uygulanan ekonomik politikalar kentli orta sınıfları da çok fazla olumsuz yönde etkilemiştir. Bir buçuk milyon gencin askere alınması, stokçuluk ve spekülasyon aracılığıyla zenginleşen kesim birçok kentliyi rahatsız etmiştir.

Ekonomik eşitsizlikler farklı toplumsal sınıflar arasındaki gerilimi de artırıyor ve memnuniyetsiz insanların sayısının artmasına neden oluyordu. Findley (2011:267) bu durumu yöneticilerin halkla organik bağın kopması olarak açıklar. Findley, 1945'e gelindiğinde, halkla organik bağlara sahip olmayan CHP'nin halk desteğini kaybettiğini söyler. Çok partili

hayata geçiş konusundaki isteksizliği, ciddi muhalefet beklentisi içinde olmaması ve ciddi bir muhalefet ile karşı karşıya kaldığını anladıktan sonra da 1947 yılında yapılması gereken seçimleri bir yıl öne alarak DP'nin teşkilatlanmasını tamamlamadan yapmak istemesini, halkla olan bağın kaybolduğunun anlaşılması ile ilişkilendirmek mümkündür.

İsmet İnönü'nün DP parti programı hazırlandıktan sonra kurucularından Celal Bayar ile yaptığı görüşme sonrasında, cumhuriyetin kurucu ilkeleri konusunda uzlaştıklarını gördüğünden emin olduktan sonra partinin meydanlara inmesi mümkün olmuştur. Buradan da anlaşılıyor ki, muhalefet partisi (DP) kurucu ideolojiden ayrılmayacağını garantisini vermiştir. CHP ve İsmet İnönü muhalefet partisine tolerans tanırken, bunun arkasında yatan en önemi nedenin, rejim için tehdit oluşturmaması olduğu görülmelidir. Burada ayrıca muhalefet partisi deyince de örneğin ne ilk kurulan parti MKP ne de başka bir parti anlaşılmalıdır. Tek muhalefet partisi DP'dir.

Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Findley'in tabiriyle (2011:268-269). Türkiye'yi yönetmekte olan bürokratik elit bölünmüş, 1908'den beri Türkiye'ye egemen olan bürokratik aydınlar bir bakıma yenilgiye uğratmıştır. Ayrıca, İnönü'nün yenilgisi de Türkiye'nin zaferi olarak yorumlanmıştır.

Kaynakça

Ahmad, Feroz. (2010). Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), (çev. A. Fethi), 4. Baskı, Hil, İstanbul.

Ahmad Feroz ve Bedia Turgay Ahmad. (1976). Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), Bilgi Yayınevi: Ankara.

Çufalı, Mustafa. (2004). Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi 1945-1950, Babil Yayınları: Ankara.

Eroğul, Cem. (1992). Çok Partili Düzenin Kuruluşu, Belge Yayınları: İstanbul.

Eroğul, Cem. (2003). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, 4. Baskı, İmge Yayınları: Ankara

Carter, V. Findley. (2011). Modern Türkiye Tarihi, (çev. G. Ayas), Timaş: İstanbul.

Goloğlu, Mahmut. (2009). Demokrasiye geçiş, İş Bankası Yayınları: İstanbul.

Karpat, Kemal. (2010). Türk Demokrasi Tarihi, Timaş: İstanbul.

Karpat, Kemal. (2011). Türk Siyasi Tarihi, Siyasal Sistemin Evrimi, Timaş: İstanbul.

Köker, Levent. (2009). Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi, 11. Baskı, İletişim: İstanbul.

Lewis, Bernard. (2010). Modernleşen Türkiye’nin Doğuşu, 4. Baskı, (çev. B. B. Turna), Arkadaş: Ankara.

Mardin, Şerif. (1990). Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Makaleler I (Der. M. Türköne ve T. Önder, İletişim: İstanbul.

Toker, Metin. (1990). Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944 -1950 Tek Partiden Çok Partili Yıllara, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi: İstanbul.

Ünal, Oğuz. (1994). Türkiye’de Demokrasinin Doğuşu, Milliyet Yayınları: İstanbul.

Zürcher, Eric, J. (2011). Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, 26. Baskı, İletişim: İstanbul.

Extended Summary

Besides principles such as the breadth of individual rights and freedoms and equal voting rights, democracy refers to the fact that political life is based on the competition of more than one party. This study is essentially based on the principle that democracy is based on political party competition. An important indicator of a democratic government is that the party that wins the race in the competition between political parties takes over the power from the party in power without bloodshed. This means that the change of power in democratic governments is realized without bloodshed. The transition to multi-party life in Turkey refers on the one hand to the emergence of a multi-party life from a single-party life, and on the other hand to the change of power through democratic means after a democratic election in a very short period of time.

The transition to democratic life in Türkiye is closely related to Türkiye's westernization process. When the first attempt at multi-party life began with the Constitutional Monarchy II, it was seen that the constitutional monarchy had brought about a very democratic process. Leaving aside the elections held in 1912, which are known in our political history as the elections with sticks and the fact that all citizens did not have equal votes, it can be said that this multi-party life experiment was carried out in a very active and democratic framework.

In the Republican period, at the end of two democratic experiments, it was decided that Türkiye was not yet at the stage of transition to a democratic government based on the fact that the opposition parties were aiming for power, and the one-party regime continued to exist between 1930 and 1945.

There were both internal and external reasons behind Türkiye's transition to multi-party democratic life. Among the external reasons, there are the traces of the Cold War period that would be formed with the existence of the dual structure formed after World War II. What pushed Türkiye to take part in this dual structure was the USSR's demands that could not be

met. The USSR's demands for territory and participation in the protection of the straits forced Türkiye to take part in the Western democratic front.

On March 8, 1945, the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), which emerged from the Second World War stronger, sent a memorandum to Türkiye, stating that the 1925 Treaty of Friendship and Cooperation did not fit the new conditions that emerged after World War II and therefore the treaty would not be extended. The USSR made various demands, including bases in the Straits and some territory on the eastern border, which were unacceptable and violated the sovereign rights of a nation-state. These demands would push Türkiye to seek reassurance within the Western bloc.

Process of transition to democratic life in Türkiye is also a projection of the struggle between the forces forming the centre and the periphery. Mardin, emphasizing the tension between the centre representing the government and the periphery representing religion, i.e. Islam, indicates that this tension, which started in the last periods of the Ottoman Empire, continued in the Republican period. Mardin indicates that the dynamics of the periphery (i.e. Islam) were motivated with the experiences of the Progressive Republican Party and the Free Republican Party established in the Republican period. Short lifespan of both parties is entirely linked to these dynamics. A recurrence of a similar process in the third attempt of the transition to multi-party life would have been possible, which would have been unwelcomed by the National Chief İnönü. However, the presence of Celal Bayar as a loyal representative of a regime in the new process and as an element of trust in this regard provided a great guarantee.

Other reasons for Türkiye's transition to democratic life were the class change based on economic problems and the pressure caused by this change. Economic problems, especially during World War II, led to the increasing impoverishment of the poor masses, who constituted the majority. In addition to rural poverty, the economic policies implemented during the war also had a quite negative impact on the urban middle classes. Conscription of one and a half million young men into the army and the

enrichment of a part of the population through hoarding and speculation disturbed many citizens.

Economic inequalities increased the tension between different social classes and led to a increasing number of dissatisfied people. Findley explains this as a breakdown of the rulers' organic ties with the public. Findley argues that by 1945, the CHP (The Republican People's Party), which did not have organic ties with the public, had lost public support. The CHP's reluctance to transition to multi-party life, its lack of expectation of serious opposition, and its decision to proceed the elections, which should have been held in 1947, forward by one year after it realized that it was facing a serious opposition, before the DP (The Democrat Party) had completed its organization, can be associated with the understanding that the bond with the public had been lost.

After İsmet İnönü's meeting with Celal Bayar, one of the founders of the DP, after the DP party program was prepared, it was possible for the party to hold a public demonstration after he was sure that they were in agreement on the founding principles of the republic. Therefore, it is clear that the opposition party (DP) undertook that it would not deviate from the founding ideology. While the CHP and İsmet İnönü tolerated the opposition party, the most important reason behind this was that it did not pose a threat to the regime. It should also be noted that the term opposition party does not mean, for example, the MKP (the National Development Party), the first party founded, or any other party. The only opposition party was the DP.

The bureaucratic elite ruling Türkiye, as Findley calls it, is divided with the transition to multi-party life and defeated the bureaucratic intellectuals who had ruled Türkiye since 1908, but İnönü's defeat should be seen as Türkiye's victory.